

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2014 metai
2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2014

2

Vilnius 2015

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2014

2

Vilnius 2015

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-7-55

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

MOKSLO GYVENIMAS

LIETUVOS ISTORIJS INSTITUTO MOKSLINĖS VEIKLOS 2014 METAIS APŽVALGA

2014 m. skiriamasis bruožas buvo mūsų veiklos rezultatų patikrinimas ir pasitikrinimas. Nors planuotas Lietuvos mokslo tarybos organizuojamas išorinis vertinimas vyks tik 2015 m., tačiau sulaukėme tarptautinės ekspertizės, kurią užsakė Švietimo ir mokslo ministerija, o organizavo Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA). Tai pareikalavo tam tikro Instituto darbuotojų sutelktumo, susiklausymo, atliekant ekspertų suformuluotas užduotis, institucinio „patriotizmo“ reprezentuojant savo tyrimų rezultatus. Iki šiol dar nesame sulaukę nei oficialių, nei neoficialių ekspertų vertinimo išvadų, tačiau manome, kad iš mūsų pusės ekspertizės metu darbas atliktas neblogai. Tikimės, kad ekspertizės vertinimai bus palankūs Instituto veiklos plėtotei.

Aptariant platesnį Instituto veiklos kontekstą, atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. veikla buvo plėtojama ir toliau veikiant nepalankiems veiksniams. Pirmiausia 2009 m. ekonominės krizės sąlygomis sumažėjęs ir iki šiol faktiškai neatkurtas bazinis finansavimas teberibojo Instituto mokslinę veiklą, neigiamai atsiliepė mokslininkų kvalifikacijai ir jų sudėčiai bei materialinei padėčiai. Nors pamažu vyksta kadry atnaujinimas, tačiau jis nepakankamas, esmingai nekeičiantis jau prieš penketą metų išryškėjusios tendencijos – vidutinio amžiaus mokslininkų gausėjimo. Maži atlyginimai nėra konkurencingi kitų ekonominės veiklos sričių atžvilgiu, o vidinių resursų, išskyrus konkursinį finansavimą, nepakanka jauniems darbuotojams pritraukti ir suformuoti normalų gyvenimo lygį atitinkantį atlyginimą. Kita vertus, toliau didėjo mokslinės veiklos biurokratizacija, institucijų autonomijos siaurinimas, finansinės veiklos reglamentacija ir kontrolė, nepaisant valdžios pažadų ir tam tikrų veiksmų, sudėtingesnė tampa viešųjų pirkimų tvarka. Visa tai labai sumažina veiklos manevro laisvę, galimybę greičiau reaguoti į visuomenės poreikius, reikalauja papildomų išteklių (darbo jėgos, laiko, finansų), didina administravimo išlaidas.

Be to, 2014 m. toliau didėjo disonansas tarp mokslinių tyrimų ir viešojoje erdvėje vyraujančių istorijos žinių, stiprėjo istorijos politizavimo tendencijos politinėje erdvėje (be kitų priežasčių, ir dėl stipriai indoktrinuotų istoriografijų funkcionavimo kai kuriose kaimyninėse šalyse). Ypač akivaizdžiai tai pasireiškė svarstant Tautos istorinės atminties įstatymą. Kaip žinia, vėlu 2013 m. rudenį Lietuvoje „užvirusios“ diskusijos dėl Lietuvos Respublikos Seime parengto ir svarstyto „Istorinės atminties įstatymo projekto“ (XIP-4631(2)) persikėlė į 2014 m. Šio projekto preambulėje buvo užfiksuotas siekimas įtvirtinti Lietuvoje „vieningą bendros istorijos praeities suvokimą“. Tam pasiekti buvo numatyti teisiniai mechanizmai ir konkrečios visuomeninės-politinės struktūros / institucijos (Tautos istorinės atminties taryba). Iš esmės įstatymo projektas galėjo sukurti prielaidas istorijos tyrimų politizavimui. Institutas tapo Lietuvos istorikų akademinės bendruomenės, susitelkusios į „Lietuvos nacionalinį istorikų komitetą“, kolektyvinės nuomonės, kritiškai įvertinusios šį projektą specialiu raštu, iniciatoriumi. Jame buvo pažymėta, jog neabejojama istorijos politikos reikalingumu, tačiau „tokią politiką formuoti turi ne konkrečių asmenų grupė. Ji turi gimti ir plėtotis viešose diskusijose. Turime orientuotis į demokratinių, o ne istorinę atmintį reguliuojančių šalių patirtį“. Aišku, kad besiklostanti geopolitinė situacija ir dėl jos stiprėjantys informaciniai karai nepalieka nuošalėje ir istorikų. Raginimai stiprinti Lietuvos visuomenės patriotinį ugdymą, peržiūrėti istorinės atminties formavimą dera su pastaruoju metu vis labiau pabrėžiamu mokslo žinių sklaidos visuomenėje poreikiu. Tai gali reikšti vis didesnes laiko sąnaudas istorinių žinių sklaidos veikloms. Kita vertus, didėja poreikis labiau pabrėžti vertybinį aspektą mokslo tyrimuose.

Instituto mokslinė veikla 2014 m., kaip ir ankstesniais metais, organizuota pagal patvirtintas Instituto mokslo veiklos kryptis, įtvirtintas Instituto įstatuose. *Fundamentinių mokslų srityje*: 1. Lietuvos visuomenės ir valstybės raida iki XXI a. pradžios (istorija, istoriografija, pagalbiniai istorijos mokslai ir kt.). 2. Lietuvos archeologija, proistorės tyrimai. 3. Lietuvos etnologija: kultūrinis, socialinis ir teritorinis tapatumas. *Taikomųjų mokslų srityje*: Lietuvos istorijos šaltinių (Lietuvos Metrikos ir kitų) tyrimas ir skelbimas. *Mokslo taikomosios veiklos srityje*: Lietuvos miestų atsiradimas ir raida (istorija ir archeologija).

Įgyvendindamas savo tikslus – vykdyti ilgalaikius mokslinius fundamentinius ir taikomuosius Lietuvos valstybės, visuomenės ir lietuvių tautos priešistorės, istorijos, Lietuvos etninės kultūros tyrimus – Institutas mokslinę veiklą organizavo per mokslines programas. 2014 m. buvo įgyvendinamos ankstesniais metais patvirtintos institucinės bei ilgalaikės MTEP programos:

1. „Savas“ ir „Kitas“ Lietuvoje: socialinės struktūros, kultūra, tapatybė (vadovė dr. Vida Savoniakaitė), 2012–2016 m.;

2. Socialinė sąveika ir kultūrinė raiška mieste: laisvalaikis, šventės ir ritualai (vadovas dr. Žilvytis Šaknys), 2012–2016;

3. Priešistorinės ekonomikos ir technologijų tyrimai (vadovas dr. Gytis Piličiauskas), 2012–2016;

4. Geležies amžiaus bendruomenės. Teritoriniai, socialiniai ir ideologiniai ryšiai (vadovė dr. Andra Strimaitienė), 2012–2016;

5. Lietuvos Metrikos ir kitų šaltinių tyrimas ir publikavimas (vadovas dr. Artūras Dubonis), 2012–2016;

6. Visuomenės struktūros, socialinė sąveika ir jos poveikis valstybės raidai (Naujieji laikai) (vadovė habil. dr. Tamara Bairašauskaitė), 2012–2016;

7. Vėluojantis nacijos formavimasis: lietuvių atvejis? (vadovas dr. Česlovas Laurinavičius), 2012–2016;

8. Vilniaus istorija. Tyrimai (vadovė dr. Zita Medišauskienė), 2012–2016.

Programų vykdymas persirito į antrąją pusę. 2014 m. pradžioje buvo sėkmingai patvirtintos Instituto ilgalaikių programų antrųjų, 2013-ųjų metų, ataskaitos. Lietuvos mokslo tarybos ekspertai esminių priekaištų dėl programų įgyvendinimo neturėjo, nors būta tam tikrų pastabų dėl ataskaitų formos ar kai kurių vykdytojų atliktų darbų atspindėjimo ataskaitoje. Ilgalaikių programų vadovai savo 2014 m. ataskaitose atkreipė dėmesį į dėl objektyvių tyrimų poreikių šiek tiek kintančias tyrimų tematikas ar kryptis. Tam tikrą nerimą kelia tai, ar bus parengtas planuotas publikacijų skaičius. Programų rezultatus gali paveikti jau nuo pirmųjų jų įgyvendinimo metų pastebėta neigiama įtaka, kurią daro programų vykdytojų etato dalies programose mažinimas, jiems išeinant dirbti į projektus, nors programoms patvirtinti rezultatai išlieka tie patys. Taip pat darbo rezultatus veikia jau pastebėta papildomų darbų, vykdant valstybinių institucijų užsakymus, problema. Iš esmės liko neišspręstas su šių programų įgyvendinimu susijusių kitų veiklų (komandiruočių, leidybos ir pan.) finansavimo klausimas. 2014 m. spalio 3 d. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros direktoriaus įsakymu Nr. 2V-131 „Dėl nepanaudotų lėšų, skirtų ūkio subjektų MTEP užsakymų vykdymui remti, skyrimo valstybinėms mokslo ir studijų institucijoms“ Institutui buvo skirta 46,5 tūkst. Lt ilgalaikių programų įgyvendinimui. Netikėtai spalio mėn. viduryje gautos lėšos, kurias reikėjo panaudoti iki gruodžio 15 d., buvo smarkiai pavėluotos, todėl jų panaudojimo galimybės buvo labai ribotos, ypač atsižvelgiant į viešųjų pirkimų procedūrų reikalavimus. Nepaisant to, šiomis lėšomis pavyko finansuoti kai kuriuos trumpalaikius vizitus, laboratorinius tyrimus, parengtų straipsnių ir užsienio leidinius vertimus ir pan. Iš anksto žinant, kad tokios lėšos tikrai bus gautos, būtų įmanoma planuoti savo veiksmus ir darbus, tokiu atveju šias lėšas būtų galima panaudoti ilgalaikių programų reikmėms kur kas efektyviau, tai būtų labai rimta parama įgyvendinant programas. Ypač tai aktualu leidybos požiūriu, nes LMT konkursai, ypač esant labai dideliam paraiškų skaičiui, negarantuoja sėkmės vykdant ilgalaikes programas parengtiems leidiniams.

2014 m. sėkmingai buvo įgyvendinamos ir institucinės mokslinių tyrimų programos, nors jos susidūrė su analogiškais problemomis kaip ir ilgalaikės programos: programose dirbančių mokslininkų etatų svyravimai, papildomi darbai ir darbai projektuose, lėšų stoka papildomoms su programų įgyvendinimu susijusioms veikloms. Institutas, kiek leido finansinės galimybės, finansavo ilgalaikes ir institucines programas vykdančių mokslininkų vizitus į užsienio archyvus, tarptautines konferencijas, organizavo straipsnių į užsienio leidinius ir pranešimų vertimus į užsienio kalbas. Deja, Instituto resursai neleidžia patenkinti visų poreikių, kurie yra gerokai didesni nei galimybės. Mokslininkai savo iniciatyva iš dalies sprendė programų tyrimų finansavimo problemas: rengė paraiškas ŠMM Švietimo mainų fondui ir Lietuvos mokslo tarybos trumpalaikių vizitų paraiškų konkursams. Šių institucijų lėšomis buvo finansuota dalis tyrimų užsienio archyvuose ir kelionių į tarptautines konferencijas užsienyje.

2013 m. baigėsi programa „Atminties kultūra Lietuvoje 1918–2009 m.“ Lietuvos istorijos instituto mokslo taryba 2014 m. vasario 12 d. patvirtino programos ataskaitą. Joje apibendrinti tyrimų rezultatai ir suformuluotos svarios išvados, pateiktas solidus publikuotų tyrimų rezultatų sąrašas. Baigiamosios programos ataskaitos vertinimo komisija, vadovaujama habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės, konstatavo, kad nepaisant pokyčių programoje, ji pasiekė reikšmingų mokslinių rezultatų ir keltą tikslą. Ji pasiūlė tęsti atminties kultūros tyrimus Lietuvoje. Tenka tik apgailestauti, kad taip ilgai užsitęsė tolesnių atminties kultūros tyrimų geriausios organizacinės formos paieškos.

Praėjusiais metais buvo patvirtinta nauja institucinė programa, laiduojanti pagalbinių istorijos mokslo disciplinų tyrimų tęstinumą Institute ir Lietuvoje – „Pagalbiniai istorijos mokslai“ (2014–2019 m.), vadovė dr. Rūta Čapaitė. Programos tikslas – „plėtojant pagalbinius istorijos mokslus ir remiantis šių mokslų metodais atliekamais tyrimais atskleisti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinį ir kultūrinį daugiaklodiškumą, parodyti joje vykusią procesų universalumą bei išryškinti lokalinius ypatumus“. Programos rėmuose numatoma plėtoti heraldikos ir sfragistikos, teisinės archeologijos, genealogijos, diplomatikos, lotyniškosios paleografijos tyrimus. Dėl šios programos, derinančios patirtį ir jaunų tyrėjų entuziazmą, Institutas išlieka pagalbinių istorijos mokslo disciplinų tyrimų centru Lietuvoje.

Instituto vykdomos ilgalaikės ir institucinės programos buvo finansuojamos Institui skiriamų biudžeto asignavimų lėšomis. Kita dalis tyrimų, taip pat dalis išvykų, visos konferencijos bei vienkartinį ir tęstinių leidinių leidyba kaip ir ankstesniais metais finansuota konkursinio finansavimo būdu. 2014 m. Institute buvo įgyvendinami 55 mokslo tyrimieji ir sklaidos projektai, iš jų LMT finansuojami – 54, Kultūros ministerijos – 1. Lietuvos mokslo taryba finansavo 5 visuotinės dotacijos (ES struktūriniai fondai) projektus. 2014 m. buvo sėkmingai baigtas įgyvendinti pirmasis visuotinės dotacijos projektas – dr. Agnės Čivilytės „Technologija ir visuomenės raida priešistorėje: bronzos amžiaus me-

talo dirbinių tyrimas“. Vykdam projektą per trumpą laiką buvo parengta ir išleista monografija „Žmogus ir metalas priešistorėje: žvilgančios bronzos trauka“. Taip pat LMT finansavo 5 Nacionalinės programos „Valstybė ir Tauta: paveldas ir tapatumas“ projektus, 5 mokslininkų iniciatyva parengtus projektus, 33 Nacionalinės lituanistikos plėtos 2009–2015 m. programos projektus. Iš viso buvo finansuojami 26 mokslo tiriamieji ir 21 sklaidos projektas, 6 trumpalaikių vizitų programos projektai. Dar dviejuose projektuose Institutas dalyvavo kaip partneris (vykdančios institucijos VU ir VDU). 2014 m. buvo pradėti įgyvendinti 25 nauji LMT finansuojami projektai, iš jų 23 „Lituanistikos plėtos“ programos ir 2 mokslininkų iniciatyva parengti (Mokslininkų grupių) projektai. Bendras dalyvavimo LMT konkursuose sėkmės rodiklis išliko labai aukštas: bendrai paėmus mokslininkų grupių ir „Lituanistikos“ konkursuose laimėjo 81 proc. pateiktų paraiškų. Tačiau mokslininkų grupių projektų konkurse, kur konkurencija visada yra labai didelė, sėkmės rodiklis buvo tik 40 proc., o „Lituanistikos plėtos“ konkursą laimėjo net 88,5 proc. pateiktų paraiškų. Tokią sėkmę „Lituanistikos plėtos“ konkurse iš dalies lemia ir didelis Instituto pateikiamų sklaidos projektų skaičius. Su mokslo tiriamaisiais projektais laimėti paprastai yra sunkiau.

Kaip ir ankstesniais taip ir 2014 m. projektuose dirbo daugiau kaip 60 proc. Instituto mokslininkų (38), dalis jų – net keliuose vienu metu. Projektuose buvo įdarbinta 12 ne Instituto darbuotojų. Projektinis finansavimas susilygino su biudžeto asignavimais ir juos pranoko. 2014 m. per projektus gauta 4620,3 tūkst. Lt mokslinių tyrimų ir mokslo sklaidos finansavimui, o biudžeto asignavimai mokslui sudarė 2801,0 tūkst. Lt, visas Instituto biudžetas – 3462 tūkst. Lt.

2014 m. darbo rezultatai – mokslinėse publikacijose apibendrintais moksliniais tyrimais, atliktais įgyvendinant Instituto programas ir projektus, labai panašūs į 2013 m. Praėjusiais 2014 m. paskelbta 20 Instituto mokslininkų parengtų publikacijų (2013 m. – 17, 2012 – 27, 2011 – 23, 2010 – 25; 2009 – 22; 2008 – 23), t. y. monografijų, šaltinių publikacijų, straipsnių rinkinių, tęstinių leidinių, taip pat dar 3 informaciniai-bibliografiniai leidiniai. Kaip ir kasmet išleisti Instituto moksliniai žurnalai – *Lietuvos istorijos metraštis*, *Lithuanian Historical Studies*, *Lietuvos etnologija*, *Lietuvos archeologija*. Rezultatas geresnis nei 2013 m., bet tokių rezultatų kaip 2012 m. pasiekti, matyt, nebepavyks, atsižvelgiant į nusistovėjusį darbuotojų skaičių ir jų struktūrą.

2014 m. Instituto mokslininkai išleido 9 monografijas, iš jų 2 parengtos disertacijų pagrindu, 5 šaltinių publikacijas, 3 straipsnių rinkinius, 3 tęstinius leidinius. Su pirmosiomis jų monografijomis norisi pasveikinti jaunuosius kolegas Artūrą Svarauską, išleidusį solidžią ir gerų atsiliepiamų sulaukiančią monografiją „Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940): politinė galia bei jos ribos“ bei Loretą Martinėnaitę, etnologijai skirtas knygas papildžiusią tyrimu „Kraštovaizdžio konstravimas: gėlių darželiai Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje“. Praėjusiais metais išleistos bent 4 monogra-

fijos, apibendrinančios projektuose atliktus tyrimus. Tai jau minėta A. Čivilytės monografija, Aldonos Prašmantaitės 1863 m. sukilimui ir Katalikų bažnyčiai Lietuvoje skirta knyga, į du tomus savo darbo rezultatus sutalpino Eugenijus Svetikas, paskelbęs monografiją „Krikščioniškasis bestiariusas XIII–XIV a. Lietuvos kultūroje“, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė kartu su savo kolegomis LMT finansuotą projektą baigė įspūdingos apimties, ne tik naujos faktinės medžiagos, bet ir naujų idėjų prisodrintu veikalu „Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais“. Ir tai ne vienintelė dr. R. Šmigelskytės-Stukienės monografija 2014 m. Pačioje metų pradžioje pasirodė dar vienas jos triūso vaisius – Mykolui Kleofui Oginskiui, jo diplomatinei ir politinei veiklai skirta monografija, puikus įnašas į šiam muzikui ir politikui skirtų jubiliejinių metų kraitę. Institute atliktus daugelio metų tyrimus į monografiją suguldė Rimantas Zizas, faktografiškai pamatuotai, nuosaikiai analizuodamas ir naujai įvertindamas sovietinių partizanų veiklą Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais. Pagaliau skaitytoją pasiekė ir ilgai rengta, pildyta ir tobulinta, poleminių įkarščio nestokojanti Gedimino Vaskelos monografija, skirta tautiniams aspektams Lietuvos ūkio politikoje 1919–1940 m. 2014 m. išleistos monografijos reprezentuoja tiek įvairias mokslų kryptis (etnologija, istorija ir archeologija), tiek ir skirtingus istorinius laikotarpius. Džiugu tai, kad 2014 m. pavyko rasti trūkstamų lėšų ir vėl tęsiamas „Lietuvos istorijos“ X tomo 2-os dalies rengimas, kurį numatoma užbaigti 2015 m. balandžio mėn. Beje, šios sintezės leidimą iš „Baltų lankų“ leidyklos sėkmingai perėmė Instituto leidybinė grupė.

Neliko apleistas ir vienas iš Instituto veiklos barų – Lietuvos istorijos šaltinių tyrimas ir skelbimas. Eglė Deveikytė parengė ir publikavo pirmąją savo „Lietuvos metrikos“ knygą (Knyga Nr. 49. Užrašymų knyga), kartu tai yra ir vienas iš ilgalaikės programos „Lietuvos Metrikos ir kitų istorijos šaltinių tyrimas ir publikavimas“ rezultatų. Darius Vilimas 1622 m. Vilniaus ekonomijos inventoriaus publikacija pratęsė savo sumanytos atgaivinti inventorių serijos publikavimą. Darius Antanavičius paskelbė dar vieną šaltinių publikaciją, šįkart – Kazimiero Leono Sapiegos archyvo inventorių knygą. 2014 m. Institutas pradėjo leisti ir XX a. pirmosios pusės, ypač nepriklausomos Lietuvos laikotarpio istorijai skirtą atsiminimų seriją. Pasirodė jau dvi šios serijos knygos – Juozo Stakausko ir Antano Macelio atsiminimai, parengtos Gedimino Rudžio. Svarbu ir toliau tęsti šią seriją, juolab kad publikacijos laukiančių atsiminimų rankraščių dar yra.

Praėjusiais metais buvo išleisti ne tik įprasti Instituto mokslų žurnalai – „Lietuvos Metrikos naujienų“ numeris, penktasis „Istorijos šaltinių tyrimų“ bei Lietuvos istorijos bibliografijos tomai (2002 m.). Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, palaikoma savo kolegų, XVIII a. tyrimų entuziastų, pradėjo leisti naują Instituto tęstinį leidinį „XVIII amžiaus studijos“. Linkime sėkmės naujam leidiniui ir jo įkvepėjai, kad niekada nepritrūktų tiek rašančių į jį, tiek ir jį skaitančių.

Įvairi ir aktuali istorinė bei etnologinė problematika nagrinėjama sudarytuose straipsnių rinkiniuose. Pagal vykusių konferencijų pranešimus Vida Savoniakaitė sudarė šiuolaikinėms tapatybės problemoms skirtą straipsnių rinkinį „Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais“, o Regina Laukaitytė – ne mažesnę susidomėjimą keliančią stalinizmo epochai Lietuvoje skirtą rinkinį „Stalininis režimas Lietuvoje“. Rasai Čepaitienei pavyko įgyvendinti savo seną idėją ir suburti autorių kolektyvą bendruomenės ir jos gyvenamos vietos sąryšio problemai nagrinėti. Mąstymo šia tema rezultatai sudėti į straipsnių rinkinį „Vietos dvasios beiėškant“.

2014 m. mokslo bei profesiniuose leidiniuose Instituto mokslininkai ir tyrėjai paskelbė 193 publikacijas (2013 m. – 187, 2012 – 145, 2011 – 215, 2010 – 199, 2009 – 201), iš jų 36, t. y. 19 proc., yra mažos apimties (mažiau nei 0,25 a. l.) publikacijos (tezės, anotacijos, informacijos, pratarmės ir pan.), kurios vertinant Instituto veiklą nėra įskaitomos. Tokiu būdu „įskaitinių“ publikacijų yra tik 157. Tai mažas skaičius, vos keliais vienetais didesnis, nei buvo 2012 m., bet gerokai mažesnis nei praėjusiais ir ankstesniais metais. Vadinasi, praėjusių metų džiaugsmas dėl atsigauančio ir didėjančio publikacijų skaičiaus buvo per ankstyvas. Tačiau gana vienareikšmiškai galima teigti, kad publikacijų skaičiaus mažėjimą nulėmė ir mokslininkų skaičiaus mažėjimas, ir darbas projektuose prie didesnės apimties darbų, kurie nepalieka laiko straipsnių rašymui. Dėl objektyvių, nuo mokslininkų nepriklausančių priežasčių įteikti straipsniai laiku nebūna išspausdinami, tai taip pat atsiliepia rezultatams. Kita vertus, reikia pripažinti, kad yra tyrėjų, kurie per paskutinius metus nepaskelbė nė vieno straipsnio. Iš visų paskelbtų „įskaitinių“ publikacijų 111 paskelbtos recenzuojamuose leidiniuose (2013 m. – 131, 2012 – 75, 2011 – 86, 2010 – 113; 2009 – 114; 2008 – 133), o tai sudaro 70 proc., ir šis rodiklis išlieka praėjusių metų lygio. Skaičiuojant visas publikacijas, recenzuojamos sudaro tik 58 proc.

2014 m. LII darbuotojai publikavo net 48 straipsnius užsienio mokslo žurnaluose ar straipsnių rinkiniuose. Tai daugiau nei 2013 m. (2013 m. – 37, 2012 – 38, 2011 – 43, 2010 – 43 publikacijos) ir sudaro apie 32 proc. visų ne mažesnių kaip 0,25 a. l. publikacijų, o tai šiek tiek daugiau, nei būdavo ankstesniais metais (maždaug viena penktoji dalis visų publikacijų). Vidos Savoniakaitės pastangomis išėjo specialus „Lituanus“ žurnalo numeris, kuriame publikuoti net 4 LII mokslininkų straipsniai; A. Nikžentaitis buvo vienas iš knygos „Dialog kultur pamięci w regionie ULB“, išleistos lenkų kalba, sudarytojų. Visgi kaip ir ankstesniais metais tenka konstatuoti, jog tik keli straipsniai buvo publikuoti akademinėje visuomenėje plačiai žinomuose ir griežtą atranką atliekančiuose leidiniuose. Prie tokių būtų galima priskirti V. Ivanausko straipsnį žurnale „Europe–Asia studies“, V. Tumėno straipsnį „Sign System Studies“, G. Vaitkevičiaus ir kolegų straipsnį „Quaternary International“, G. Motuzaitės-Matuzevičiūtės kartu su kolegomis paskelbtą tyrimą žurnale „Radiocarbon“. Pastarieji du leidiniai išsiskiria ir aukštais citavimo indeksais. 2015 m. Švietimo ir mokslo ministerija pakeitė mokslo ir studijų institucijų mokslinės

veiklos vertinimo taisykles, humanitaroms vertinimui yra įtrauktos publikacijos leidiniuose, referuojamuose *Thomsom Reuters ISI Web of Science*. Galime pasidžiaugti, kad ir mes turime bent kelias publikacijas leidiniuose su citavimo indeksu.

Ir šioje 2014 m. ataskaitoje būtina pripažinti nemažtantį Instituto mokslininkų aktyvumą skleidžiant tyrimų rezultatus. Tarptautinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje iš viso perskaityta 120 pranešimų, dar 39 pranešimai – regioninėse konferencijose Lietuvoje. Lietuvoje tarptautinėse konferencijose perskaityti 55 pranešimai (2013 m. – 61, 2012 – 39, 2011 – 49), o užsienyje – 65 (2013 m. – 56, 2012 – 64, 2011 – 48; 2010 – 46). Galima konstatuoti, kad pastaruosius trejus metus Instituto mokslininkų aktyvumas užsienyje yra gerokai išaugęs, palyginus su ankstesniu laikotarpiu. Užsienyje konferencijose perskaitomų pranešimų skaičius panašus kaip ir Lietuvoje arba net didesnis. Manytina, kad prie to prisideda ir LMT finansinė parama išvykoms į konferencijas, taip pat Instituto parama vykstantiems į konferencijas užsienyje (finansuojant kelionės ir pranešimų vertimo išlaidas). Dalyvauta konferencijose ir pranešimai skaityti Armėnijoje, Austrijoje, Azerbaidžiane, Baltarusijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Didžiojoje Britanijoje, Gruzijoje, Ispanijoje, Italijoje, JAV, Kazachstane, Latvijoje, Lenkijoje, Norvegijoje, Rusijoje, Turkijoje, Turkmėnistane, Ukrainoje, Vengrijoje, Vokietijoje. Mokslinių kelionių geografija apima ir Vakarų Europą, JAV ir net Vidurinę Azijos šalis. Aktyviausiai konferencijose užsienyje dalyvavo Darius Staliūnas (9), Giedrė Motuzaitė-Matuzevičiūtė (8), Vilius Ivanauskas (6), Rasa Čepaitienė (5), Rimantas Miknys (3) ir Gytis Piličiauskas (3).

Tarptautinei tyrimų rezultatų sklaidai buvo naudingos ir mūsų pačių rengiamos tarptautinės konferencijos. LII 2014 m. surengė ne vieną mokslinę konferenciją, dauguma kurių buvo tarptautinės. Kartu su tarptautiniu mokslinių institucijų tinklu NISE surengta tarptautinė konferencija „Herojai ir protagonistai: Herojų ir heroizmo kūrimas ir interpretavimas tautiniame kontekste“ (rugsėjo 17–18 d.). LII ilgalaikė programa „Visuomenės struktūros, socialinė sąveika ir jos poveikis valstybės raidai (Naujieji laikai)“ surengė tarptautinę konferenciją „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI–XIX a.“ (spalio 8–9 d.). Lietuvos ir Italijos ryšiams buvo skirta konferencija „Lietuva–Italija: šimtmečių ryšiai“ (gegužės 14–16 d.), surengta kartu su nuolatinio partneriu Nacionaliniu muziejumi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmais, Vilniaus dailės akademija ir Vilniaus universitetu. Didelio atgarsio sulaukė Oršos mūšio jubiliejui skirta tarptautinė konferencija „1514 m. Oršos mūšis: karinė pergalė ir jos ženklai“ (rugsėjo 26–27 d.), organizuota kartu su VU, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Nacionaliniu muziejumi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmais. Kartu su Herderio ir Šiaurės rytų institutais (abu – Vokietijoje) surengta tarptautinė konferencija „Tautinės mažumos sovietiniame bloke po 1945 m.“ (spalio 23–24 d.), o su jau minėtu Šiaurės rytų institutu ir Klaipėdos universitetu – Pirmojo pasaulinio karo problematikai

skirta tarptautinė konferencija „Tautiškumo principas Pirmojo pasaulinio karo metais: Ką jis reiškė, kaip jis reiškėsi ir kodėl jis įsitvirtino“ (gruodžio 10–11 d.). Tradicinis tarptautinis 5-asis Vilniaus simpoziumas savo temą formulavo taip: „Normalios situacijos pasiekimas, revoliucinės kultūros siekimas: pokyčiai sovietinėje periferijoje“ (gruodžio 4–5 d.). Su Lietuvos Respublikos Seimu metų pabaigoje surengta konferencija „Demokratėjimo trajektorijos 1989–1990 m: nuo LTSR transformacijos iki Lietuvos Respublikos restauracijos. Prielaidos Lietuvos politinės sistemos demokratizacijai bei integracijai į tarptautines demokratines struktūras“ (gruodžio 17 d.). Lietuvos istorijos institute kartu su VDU Socialinės antropologijos centru bei Lietuvos socialinių tyrimų centru surengta tarptautinė konferencija „Transnationalism and Fragmentation of Identity“ (Transnacionalizmas ir tapatybės fragmentacija) (lapkričio 15 d.). LII taip pat prisidėjo rengiant tarptautinę mokslinę konferenciją „Kari Baltarusijos ir kitų Vidurio Rytų Europos šalių politinėje bei kultūrinėje tradicijoje“ Minske, vykusią 2015 m. gegužės 30–31 d. Taigi 2014 m., kaip ir praėjusiais metais vėl surengta 10 tarptautinių konferencijų. Balandžio 10–11 d. kartu su KU surengtas tradicinis istorikų bei archeologų doktorantų seminaras, kuris bus organizuojamas ir 2015 m.

2014 m. vasario 27 d. Londone LII kartu su Londono universitetiniu koledžu bei Aberdyno universitetu surengė mokslinę diskusiją „Didieji mūšiai LDK ir kaip jie buvo atmenami“, o 2014 m. rugsėjo 11 d. su tais pačiais partneriais – tokio pat pobūdžio renginį: „Centrinės ir Rytų Europos dvikova: Lietuvos pergalės prie Oršos 500 metinės“. Bendradarbiavimas su Londono universitetiniu koledžu bus tęsiamas ir 2015 m.

Plėtojant tarptautinius ryšius remtasi sutartimis su užsienio mokslo institucijomis. Institutas turi galiojančias bendradarbiavimo sutartis su šiomis užsienio švietimo bei mokslo institucijomis: Adomo Mickevičiaus universitetu Poznanėje, Lenkijos MA Tadeuszo Manteuffelio istorijos institutu, M. Koperniko universiteto Torunėje Istorijos fakultetu, Rusijos MA Visuotinės istorijos bei Rusijos MA Rusijos istorijos institutais, Herderio institutu Marburge (Vokietija), Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos Ukrainos istorijos institutu, Lenkijos mokslų ir menų akademijos Krokovoje II Istorijos-filosofijos skyriumi, Valstybiniu Baltarusijos universitetu Minske bei Lenkijos MA Mokslo istorijos institutu, Rusijos MA Archeologijos institutu. 2014 m. pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su Lenkijos MA Slavistikos institutu; Ukrainos archeologijos institutu, Podolės Kameneco miesto taryba, Nacionaliniu istoriniu-architektūriniu draustiniu „Кам’янець“, Nacionaliniu I. Ogienkos universitetu, Valstybiniu istoriniu muziejumi-draustiniu Podolės Kamenecė dėl bendradarbiavimo Podolės Kameneco istorinio-archeologinio paveldo mokslinių tyrimų srityje; taip pat buvo pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su Vidurio Rytų Europos istorijos ir kultūros humanitarinių mokslų centru Leipcege (Vokietija) bei Latvijos universiteto Latvijos istorijos institutu.

Pagal bendradarbiavimo tarp LII bei Varmijos–Mozūrijos universiteto Olštyne sutartį (pasirašytą 2008 m. spalio 28 d.) nuo 2010 m. šiame universitete tęsiama lituanistikos studijų programa (LII projektui vadovauja prof. habil. dr. Tamara Bairašauskaitė bei habil. dr. Alvydas Nikžentaitis). Nuo 2013 m. ši veikla vykdoma ES struktūrinių fondų finansuojamo projekto „Lituanistikos (baltistikos) centrų akademinio mobilumo skatinimas ir tarptautiškumo plėtra“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-02-007) lėšomis. 2014 m. balandžio 24–27 d. Lietuvos istorijos institutas kartu su Edukologijos universitetu ir Varmijos–Mozūrijos universitetu Olštyne surengė seminarą „Lietuviško ir lenkiško paveldo paieškos Žemaitijoje“ ir kelionę po Žemaitiją, skirtus LEU ir Varmijos Mozūrų universiteto Olštyne studentams.

Nuo 2012 m. Lietuvos istorijos institutas dalyvauja tarptautiniame moksliniame projekte „Kasdienybė Antrojo pasaulinio karo metais“ (projektą koordinuoja Herderio institutas Marburge (Vokietijoje)). Jau faktiškai baigėsi pirmas šio projekto etapas. Tolesnis projekto likimas priklausys nuo papildomų lėšų gavimo. LII taip pat kaip ir ankstesniais metais dalyvauja tarptautinio mokslinių institucijų tinklo NISE (*National movements and intermediary structures in Europe* (Tautiniai judėjimai ir tarpinės struktūros Europoje)) veikloje. 2014 m. rugsėjo mėn. LII įvyko šio tinklo atstovų susitikimas bei konferencija Vilniuje. LII mokslininkai dalyvauja Šiaurės rytų instituto projekte „Pabaltijys. Vieno Europos regiono istorija“. Kartu su Varšuvos valstybiniu archeologiniu muziejumi vykdomas projektas, skirtas M. Brenšteino rankraščio „Kauno gubernijos archeologinis inventorių“ publikavimui (LII šį projektą koordinuoja R. Banytė-Rowell). 2014 m. LII pasirašė sutartį su Bulgarijos MA Etnologijos ir folkloro tyrimų institutu (kartu su Etnografijos muziejumi) dėl bendro projekto, kuriam ieškoma finansavimo.

Kaip ir ankstesniais metais LII mokslininkai sėkmingai naudojami mainų su Lenkijos mokslo įstaigomis bei Herderio institutu Vokietijoje programomis. Nuo 2011 m. dėl finansinių priežasčių tebėra sustabdyta mainų programa su Valstybiniu Baltarusijos universitetu Minske.

Apskritai tarptautinė Instituto mokslininkų veikla vyko įprastiniais patikrintais būdais ir formomis. Mokslo rezultatų sklaidos prasme tiek publikacijų skaičius užsienyje, tiek perskaitytų pranešimų kiekis, nors šiek tiek viršija praėjusių metų skaičių, išlieka panašaus lygio kaip ir ankstesniais metais. Vienas kitas straipsnis patenka į aukšto lygio tarptautinius leidinius, kai kurių konferencijų, vykusių Europos šalyse ir JAV, kuriose dalyvavo Instituto mokslininkai, lygis taip pat yra aukštas. Tai teikia pasitikėjimo, kad galima pasiekti dar daugiau. Reikšmingas visų pasiekimas būtų skelbti daugiau publikacijų aukšto lygio užsienio leidiniuose. Nors, kita vertus, dar svarbiau būtų publikuoti monografijas mokslo pasaulyje labiau paplitusiomis kalbomis, nes tai didintų mūsų darbų žinomumą ir sklaidą. Pradėti darbai leidžia tikėtis, kad per artimiausius metus užsienyje bus paskelbtos bent šešios LII parengtos knygos. Tačiau didžiausia neišspręsta problema lieka dalyvavimas didesniuose tarptautiniuose projektuose.

2014 m. tęsėsi 2011 m. patvirtintų bendrų doktorantūros komitetų darbas – istorijos krypties doktorantūros su Vilniaus universitetu ir etnologijos krypties – su Vytauto Didžiojo universitetu. Netrukus, 2015 m., pirmieji šių doktorantūrų doktorantai turės pateikti savo darbo rezultatus – disertacijų tekstus. Taip pat sėkmingai tęsėsi pagal senąjį doktorantūros įstatymą prasidėjusios doktorantūros studijos bendroje doktorantūroje su Klaipėdos universitetu. 2014 m. disertaciją „Vilniaus erdvinė struktūra viduramžiais“ parengė Oksana Valionienė. Doktorantūros komitetas pripažino, kad disertacija tinkama ginti. Tinkama ginti pripažinta ir kito LII doktoranto Dariaus Juodžio disertacija „Sovietų saugumo veikla prieš lietuvių išeiviją 1945–1991 m.“ Abiejų disertacijų gynimai numatyti 2015 m. pavasarį. 2015 m. pirmoje pusėje disertaciją „Vilnius sovietmečiu: ideologija ir miesto tapatumo formavimas (1940–1988)“ gins ir Živilė Mikailienė bei disertacijos tekstą parengusi Klaipėdos universiteto doktorantė, mūsų kolegė Irma Kaplūnaitė (disertacijos tema „Vilniaus miesto katalikiškoji dalis XIV–XVI amžiaus pradžioje“). Doktorantūros studijas Institute tęsia istorikai Andrejus Ryčkovas, Juozapas Paškauskas, Eglė Deveikytė, Gabrielė Jasiūnienė ir Arūnas Astramskas, etnologai Inga Zemblienė ir Jonas Tilvikas, archeologai Mantas Daubaras ir Monika Žemantauskaitė. 2014 m. į istorijos krypties doktorantūros studijas priimti 3 doktorantai – Rūta Grišinaite, Monika Šipelytė ir Saulius Sarcevičius, į etnologijos krypties – Viktorija Varanauskaitė. Tokiu būdu 2014 m. pabaigoje Institute doktorantūroje studijavo 14 doktorantų (11 – istorijos, 3 – etnologijos kryptių). 2014 m., praėjus 3 metams nuo 2011 m. patvirtintų doktorantūrų pradžios, Lietuvos mokslo tarybos ekspertai vertino istorijos ir etnologijos kryptių doktorantūros įgyvendinimą. Vertinimai yra teigiami, išsakyta tik viena kita pastaba dėl doktorantų mobilumo ir mokslinio aktyvumo (etnologijos doktorantai turėtų būti aktyvesni, publikuoti daugiau straipsnių) bei dėl organizacinių dalykų. Tačiau išsprendus doktorantų komandiruočių apiforminimo problemą, tikime, kad vis daugiau doktorantų galės išvykti į konferencijas ir dokumentų saugyklas užsienio šalyse. Skatintume pačius doktorantus būti aktyvesnius, ne tik drąsiau dalyvauti mokslinėse konferencijose, bet ir ryžtingiau rengti publikacijas. Šių metų publikuotų darbų ataskaitoje doktorantų pozicijos vos dvi – E. Deveikytės ir A. Astramsko. Taip pat reikėtų aktyviau įtraukti doktorantus į mokslinius tyrimus, kviečiant juos dalyvauti projektuose. Nors doktorantų projektinė veikla yra gana problemiška. Viena vertus, ji atimtų laiką, būtina disertacijai kokybiškai parengti. Kita vertus, projektus vertinantys LMT ekspertai į doktorantus žiūri kaip į nepatyrusius tyrėjus, ir dėl to mažinamas paraiškos įvertis neskatina doktorantų įtraukti į projektus. Doktorantų vadovams taip pat norėtume dar kartą priminti ir paraginti, kad jie paskatintų savo doktorantų mokslinį aktyvumą ir mobilumą. Kaip matėme, šie dalykai ypač svarbūs vertinant doktorantūros kokybę.

Instituto mokslininkai aktyviai dalyvavo rengiant jaunos mokslininkus: jie vadovavo 18 doktorantų (D. Antanavičius, T. Bairašauskaitė, A. Dubonis, V. Juodagalvis, J. Kiaupienė, Č. Laurinavičius, R. Miknys, A. Nikžentaitis, E. Rimša, V. Savoniakaitė, D. Staliūnas); buvo 10 Gynimo tarybų nariais, oponavo 4 disertacijoms.

Sukauptos žinios ir patirtis perteikiami studentams ir magistrams. Dvidešimt vienas Instituto mokslininkas, t. y. beveik kas trečias, dėstė Lietuvos ir užsienio aukštosiose mokyklose: Vilniaus universitete (T. Bairašauskaitė, R. Čepaitienė, A. Dubonis, L. Kurila, G. Motuzaitė Matuzevičiūtė, A. Railaitė-Bardė, E. Rimša, V. Sirutavičius, A. Strimaitienė, R. Vengalis); Lietuvos edukologijos universitete (R. Ragauskienė, R. Šmigelskytė-Stukienė, A. Svarauskas); Klaipėdos universitete (Č. Laurinavičius, R. Miknys, D. Staliūnas); Kauno Vytauto Didžiojo universitete (J. Kiaupienė), Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje (E. Meilus, V. Pugačiauskas); Šiaulių universitete (D. Mačiulis), Lenkijoje, Europos aukštojoje teisės ir administracijos mokykloje (A. Prašmantaitė). Tokiu būdu mokslinių tyrimų metu įgytos žinios yra tiesiogiai panaudojamos studijų procese, ko ypač reikalauja įvairūs užsienio ekspertai, pabrėžiantys mokslinių tyrimų ir studijų vienybę.

* * *

Įgyvendinant Instituto veiklos tikslą „bendradarbiauti su valdžios, visuomenės ir verslo atstovais, vykdyti lituanistinių mokslinių tyrimų, socialinės ir kultūrinės plėtros užsakomuosius darbus, teikti metodologinę, metodinę ir kitą pagalbą“, toliau buvo bendradarbiaujama su nuolatiniais socialiniais partneriais – Lietuvos Respublikos Seimu ir Užsienio reikalų ministerija bei su Lietuvos Respublikos ambasadomis Maskvoje, Minske, Varšuvoje, Berlyne, Vašingtone, Otavoje bei Londone.

2014 m. gegužės 6 d. Seimo rūmuose surengta Apskritojo stalo diskusija apie Seimo institucijos ištakas: „Seimo institucijos tradicija. I. Parlamento formavimasis ir įtaka Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politikoje“. Diskusijoje dalyvavo Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, G. Sliesoriūnas, R. Šmigelskytė-Stukienė, D. Vilimas.

Bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos užsienio ministerija ir ambasadomis užsienio šalyse buvo pristatomi Instituto mokslininkų pasiekimai, jų tyrimų rezultatai užsienio šalių visuomenei ir lietuvių bendruomenėms.

Lietuvos ambasada Vokietijoje bei Priešistorės ir ankstyvosios istorijos muziejus 2014 m. vasario 18 d. Berlyne surengė Lietuvos istorijos paveldo tyrimams svarbaus leidinio „Priešistorės ir ankstyvosios istorijos radiniai iš Lietuvos“ pristatymą. Leidinį parengė dvišalė mokslininkų komanda, kuriai be kitų Lietuvos atstovų, priklausė ir Rasa Banytė-Rowell bei Agnė Čivilytė.

Su Lietuvos Respublikos ambasada Varšuvoje 2014 m. balandžio 15 d. Varšuvoje surengtas knygos „1413 m. Horodlės aktai (dokumentai ir tyrinėjimai) / Akty Horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia) (sudarė / Pod redakcją: Jūratė Kiaupienė, Lidia Korczak.

Parengė / Opracowali: Jūratė Kiaupienė, Lidia Korczak, Piotr Rabiej, Edmundas Rimša, Jan Wroniszewski, Vilnius / Kraków, 2013) pristatymas. O kiek anksčiau vasario 24 d. ši knyga Lietuvos Respublikos Konsulato Seinuose iniciatyva pristatyta ir Seinuose.

Lietuvos Respublikos ambasados Otavoje iniciatyva R. Miknys 2014 m. rugsėjo 13–20 d. skaitė paskaitą „Lietuviškos tapatybės išsaugojimas globaliame pasaulyje: istorinio ir politinio veiksnių sąveikos problema“ lietuvių bendruomenėms Otavoje, Monrealyje, Toronte.

Užsienio šalių mokslo visuomenei buvo skirti D. Staliūno kviestiniai pranešimai seminaruose Katalikiškame universitete Lvove (Ukraina), Tel Avivo universitete, Aukštosios ekonomikos mokyklos Sankt Peterburgo filiale, Ilinojaus universitete Čikagoje; E. Bendikaitės paskaita Jidiš kalbos ir literatūros vasaros kursuose, R. Čepaitienės viešos paskaitos IMT (Institute for Advanced Studies) Lukoje, Italija ir Atlantos (JAV) universiteto studentams VU TSPMI organizuotoje Rusijos studijų vasaros stovykloje.

Visi šie pranešimai ir renginiai prisidėjo prie Lietuvos mokslininkų tyrimų sklaidos užsienyje, tačiau nemažai nuveikta populiarinant ir skleidžiant istorijos žinias Lietuvos visuomenei. 2014 m. daug dėmesio skirta mokyklai.

2014 m. birželio 26 d. pagal „Švietimo plėtotės centro“ mokymų programą „Dvi-kalbio ugdymo kompetencijų plėtojimas per Lietuvos istorijos ir pilietiškumo pagrindų pamokas mokyklose, vykdančiose ugdymą tautinių mažumų kalbomis“ LII buvo organizuoti praktiniai užsiėmimai su mokytojais tyrėjais, kuriuos vedė A. Dubonis ir V. Stravinskienė. Atskiras paskaitas mokytojams skaitė V. Savoniakaitė, R. Miknys, mokytojams ir mokiniams – A. Dubonis, E. Meilus ir A. Vaškelienė, V. Tumėnas perskaitė 5 paskaitas „Simboliai lietuvių liaudies dailėje“ Švenčionių, Raseinių r., Kupiškio r., Vilniaus r., Varėnos r. mokyklose pagal projektą AKIM (Aukštosios kultūros impulsai mokykloms), vykdomą Lietuvos meno kūrėjų asociacijos, remiamą Europos socialinio fondo agentūros ir LR švietimo ir mokslo ministerijos. Tam tikru mastu mokinių auditorijai buvo skirtas ir pradėtas rengti Vilniaus istorijos paskaitų ciklas Institute. Su Mykolo Kleofo Oginskio asmenybe mokytojus supažindino R. Šmigelskytės-Stukienės, D. Vilimo, V. Pugačiausko straipsniai mokytojams skirtame leidinyje „Švietimo naujienos“.

Aktyvūs Instituto mokslininkai buvo ir įvairiais būdais propagudami bei aktualindami istorijos žinias. Mūsų kolegos antrą kartą dalyvavo mokslo sklaidos projekte „Ty-rėjų naktis“. J. Sarcevičienė, V. Savoniakaitė ir A. Čepaitienė renginio metu intriguojančiomis temomis žadino susidomėjimą istorija ir etnologija. Kaip paprastai aktyviai dalyvauta regioninėse konferencijose įvairiose Lietuvos vietovėse, jose perskaityti 39 pranešimai. Sklaidą paprastai suaktyvina jubiliejinės datos. 2014 m. ypač išsiskyrė ren-ginių, skirtų Mykolui Kleofui Oginskiui, gausa. R. Šmigelskytės-Stukienės monografija, skirta M. K. Oginskiui kaip politikui ir diplomatui, buvo ypač aktuali ir tapo pretekstu

dar labiau populiarinti ne tik Oginskį ir Oginskių giminę, bet ir jo gyventą laikotarpį. Žiniasklaidos susidomėjimo sulaukė ir Pirmojo pasaulinio karo jubiliejus. Didžiulį visuomenės susidomėjimą sukėlė Oršos mūšio 500 metinėms skirta konferencija bei su ja susiję renginiai. Apskritai Instituto tyrėjai buvo aktyvūs ir matomi viešajame gyvenime: perskaitytos 64 paskaitos visuomenei Lietuvoje bei užsienyje; surengti 7 LII išleistų knygų pristatymai, paskelbta 10 mokslo populiarinamųjų straipsnių, 39 straipsniai tradicinėje ir elektroninėje žiniasklaidoje; dalyvauta 77 televizijos ir radijo laidose, diskusijose, duota interviu žiniasklaidai; dalyvauta kuriant istorinius TV filmus Lietuvoje. Apskritai populiarinant istorijos mokslo žinias visuomenėje vienaip ar kitaip dalyvavo 44 Instituto tyrėjai ir stažuotojai.

Apibendrinant pažymėtina, kad 2014 m. dar kartą parodė, jog patirtis, žmonių išteklių, pasirengimas, tarptautinių ryšių tinklas leidžia sėkmingai įgyvendinti Institute ilgalaikes programas ir projektus, pasitelkiant tyrinėtojus iš kitų akademinių institucijų. Užmezgti ryšiai su užsienio partneriais, bendrų tarptautinių projektų patirtis (bendri projektai, tarptautinės konferencijos, bendros publikacijos ir publikacijos užsienyje) sudaro sąlygas intensyviai tarpinstitucinius ir tarpdisciplininius tyrimus.

Kita vertus, nauji mokslo raidos, ekonominiai, politiniai ir geopolitiniai iššūkiai Lietuvos visuomenei dar labiau išgrynino užduotis, kurių sprendimui savo pastangas turėsim sutelkti 2015 m.

Pirmiausia negalima tikėtis, jog lengviau bus „kamšyti“ žiojėjančias LII biudžeto skylės, kaip pastaraisiais metais tapo įprasta, tam efektyviai naudojant LMT konkursinio finansavimo lėšas. Jau dabar akivaizdu, kad dėl didėjančios konkurencijos LII sėkmės rodiklis gali sumažėti, tuo pačiu ir laimėtų projektų skaičius. Todėl svarbu siekti kuo labiau subalansuoto Instituto biudžeto.

– Svarbu nemažinti dėmesio tarptautinei mūsų tyrimų sklaidai (publikacijoms), tam panaudoti ir kuriamą institucinę talpyklą. Akivaizdu, kad būtina sutelkti pastangas siekiant tarptautinių, ypač didesnių projektų.

– Nors dalis Instituto tyrimų, leidinių ir konferencijų yra tarpdisciplininio ir multidisciplininio pobūdžio, pageidautini glaudesni ryšiai su kitų disciplinų atstovais, daugiau tarpdiscipliniškumo, ypač istoriniuose ir etnologijos tyrimuose.

– Nors Institutas palaiko ryšius su daugeliu ne mokslo institucijų ir skleidžia istorijos mokslo žinias, tačiau išlieka dar nemažas atotrūkis tarp mokslinių tyrimų ir sklaidos. Siekiant jį mažinti reikės aktyviai ieškoti mūsų tyrimų rezultatų sąsajų su vidurinio švietimo sistema, pirmiausia aktyviau dalyvauti keliant mokytojų kvalifikaciją.

– Vos už kelerių metų švęsime mūsų modernios valstybės šimtmečio jubiliejų. Rengiama Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui skirta Valstybinė programa, kuriai keletą priemonių pasiūlė ir Institutas. Jeigu Instituto pasiūlytos priemonės bus įtrauktos į programą, reikės rasti žmogiškųjų resursų ir laiko joms įgyvendinti.

Be abejonės, tam tikras iššūkis mums bus ir jau prasidėjęs ŠMM organizuotas Universitetų ir mokslinių tyrimų institutų 2012, 2013 ir 2014 m. mokslo (meno) veiklos vertinimas, nuo kurio rezultatų tam tikru mastu gali priklausyti ir Instituto kaip savarakiškos istorijos ir etnologijos mokslų tyrimo institucijos perspektyva.

Zita Medišauskienė